

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Gods grote geheim

*„... (dit geheimenis), dat de heidenen mede-
erfgenamen zijn, medeleden en medegenoten
van de belofte in Christus Jezus ...” (Ef. 3, 5, 6)*

De inhoud van het geheim

Een geheim vertellen is een leuke zaak. Weet je 't al, heb je 't al gehoord? Maar we hopen natuurlijk, dat de ander er nog niets van weet. Anders is het nieuwtje eraf. En als iedereen al op de hoogte is, is het helemaal niet leuk meer.

Paulus had de dankbare taak om een kostbaar geheim te mogen doorvertellen. Waar gaat het over? Hierover: dat niet alleen de Joden, maar ook de niet-Joden vrije toegang hebben tot God en zonder dat ze eerst Jood hoeven te worden.

Misschien zegt u: is dat alles? Dat wisten we al lang. Kijk, daar heb je 't al. Een geheim dat algemeen bekend is, daar is het nieuwtje compleet van af. Daar hoort geen mens meer van op. Jammer, want God heeft met dit geheim de mensheid heerlijk willen verrassen. En niet voor eventjes, maar tot in eeuwigheid.

God roept, en wat de mensen scheidt dat zij geen scheiding meer

Stelt u zich voor: een Jood, levend in één van de steden van Klein-Azië – Efeze, Kolosse, Smyrna. Op talloze manieren viel hij op. Op de sabbat was iedereen aan het werk, maar de Jood niet. Er werd een feest gevierd, natuurlijk ter ere van een of andere godheid, maar de Jood hield zich afzijdig. Deed hij al mee aan een sportwedstrijd als worstelen of hardlopen, waarbij men naakt was, of bezocht hij een badinrichting, dan viel hij op als besneden.

Veel Joden waren trots op hun anders-zijn. Zij voelden zich superieur aan de heidenen, die zij minachtend honden noemden. Meestal meden zij het contact

met hun niet-Joodse stadsgenoten.

Andersom haalden de Grieken en Romeinen hun neus op voor de Joden.

De joodse godsdienst vonden ze bespottelijk, barbaars en onbeschaafd. In brede lagen van de bevolking deden de gruwelijkste verhalen over de Joden de ronde. Bijvoorbeeld dat de Joden tenminste eens in de zeven jaar een Griek slachtten, zijn hart opaten en de Grieken eeuwige vijandschap zwoeren. In zo'n sfeer hoefde echt niet zoveel te gebeuren of het gepeupel in de grote steden ging zich te buiten aan gruwelijke massamoorden op Joden, waarbij tienduizenden om het leven kwamen.

Niets geeft de satan meer voldoening dan dergelijke diep gewortelde vijandschappen. De tegenstander van God geniet van alle vormen van ontbinding. Hij en zijn duivelen zijn in hun element als mensen naar Gods beeld geschapen elkaar kwetsen, pijn doen, tot wanhoop brengen en ten koste van elkaar leven. Maar in Efeze en andere plaatsen gebeurde een wonder. Een tegenbeweging kwam op gang. Het ongehoorde vond plaats. Joden en heidenen gingen in warme gemeenschap samenleven. Het was niet alleen maar een soort wapenstilstand, waarbij men elkaar met rust liet. Nee, men ontvlamde voor elkaar in broederlijke liefde. Alle barrières waren opgeruimd. De kloof was gedempt.

Tot één nieuwe mens geschapen

Dit was mogelijk, dankzij het kruis van Christus. In Ef. 2, 16 lezen we hoe de vijandschap aan Christus' kruis is vernietigd.

Dat kruis heeft duidelijk gemaakt, dat niet alleen de heiden, maar ook de Jood bij God in de schuld staat. Dat beiden dus vijanden van God waren. Principieel was er geen verschil tussen hen.

Zeker, de Joden hadden altijd dicht bij God geleefd (2, 11, 12.). Maar dat maakt hún schuld tegenover God eerder groter dan kleiner.

In elk geval bleef aan de voet van het kruis voor Jood noch heiden ook maar iets over om zich op te verheffen. Beiden werden ze als vijanden van God ontmaskerd. Maar aan het kruis hief Christus die vijandschap met God op. En beiden kregen ze verzoening en vrede aangeboden. Maar hoe zouden ze die vrede uit de hand van de Vader kunnen aannemen en daarna hun onderlinge vijandschap gewoon op de oude voet voortzetten?

Ondenkbaar!

Zo zijn tussen Joden en niet-Joden de muren gevallen. Zo vielen er meer tegenstellingen weg. Tussen heren en slaven, rijken en armen, mannen en vrouwen.

Maar daarmee waren de verschillen nog niet opgeheven. Zeker in het begin bleven bijvoorbeeld Joden trouw aan allerlei angewende regels, zoals de onderhouding van de sabbat, de besnijdenis, diep ingewortelde eetgewoonten e.d. Maar dat was een kwestie van verschillende levensstijl, die niet de kern van het geloof raakte. Het was het verschil tussen de hand en de voet, die beiden tot hetzelfde lichaam behoren.

Blij(f) verrast

Dat dit mogelijk was – dat ook de heiden toegang heeft tot God zonder eerst Jood te moeten worden, maar louter en alleen door het geloof in Christus – dat was voor Paulus en de christenen

Inhoud

- 289 Ds J. C. Schaeffer,
Gods grote geheim
- 290 Ds C. P. Plooy,
Leven in de vreze des
Heren (1)
- 291 Ds M. de Boer,
Weerbaar altijd
- 292 D. W. L. Milo,
Waar bleef Jeremia ?
- 293 Drs P. J. van Kampen,
Als de structuren niet
deugen

van toen een verrassende vernieuwing. Het kwam ook beslist niet uit hun eigen koker. De Heilige Geest heeft hen met kracht de drempel over moeten duwen en trekken (Hand. 9, 10, 11, 15; Gal. 2).

Toch is dit de gemeenschappelijke overtuiging van alle apostelen en NT-ische profeten geworden. Maar geen mens had kunnen voorzien, dat dit gebeuren zou en kon. Want God had dit geheim eeuwenlang verborgen gehouden. Toch is Hij het altijd al van plan geweest. En de uitvoering van dit plan heeft Hij met Goddelijk geduld eeuwenlang voorbereid. Met Goddelijke wijsheid heeft Hij de tijd laten rijpen tot haar volheid (1, 9 v.) en met Goddelijke liefde heeft Hij dit plan uiteindelijk gerealiseerd.

Is dat geen kostelijke gedachte, dat God in de hemel zo onafgebroken en onverstoorbaar eeuwenlang bezig is geweest met dat heerlijke plan?

Zijn plan om de wereld en de mensheid te verlossen van haar ondergang, haar totale versplintering en ontbinding? En dat Hij zo satans opzet heeft doen mislukken?

Van dit geheim is het nieuws toch zeker nooit af?

Leven in de vreze des Heren (1)

U vindt het misschien een wat ouderwets onderwerp vandaag. Schijnbaar helemaal niet actueel.

Spreken we trouwens nog wel eens over „de vreze des HEREN”? Of is het een uitdrukking uit de oude doos, uit de tijd van onze grootouders allicht, of nog verder terug in het verleden.

We herdenken dit jaar de Afscheiding, 1834-1984.

Als je nog eens een verhaal leest uit die tijd, dan lees je vast en zeker wel van „kinderen Gods”, „vromen”, godvrezende mensen”.

Maar tegenwoordig?

Zijn ze er niet meer of nóémen we hen vandaag alleen maar anders?

Dat is een belangrijke vraag voor ons vanmorgen: is het alleen een zaak van terminologie, van benoeming, of zit het dieper?

Wat er mee aangegeven wordt in de Bijbel en in vroeger tijd, wordt dat sporadisch meer onder ons gevonden?

Laten we het éérste maar hopen: dat nog wel degelijk de vreze des HEREN onder ons en bij ons gevonden wordt, maar we noemen het niet meer zo.

Als vroeger gelovige ouders blij konden zijn met de jongen, met wie hun dochter thuis kwam of met het meisje, dat hun zoon thuis bracht, – dan zeiden ze: fijn, dat onze Jan zo’n godvrezend meisje getroffen heeft of: fijn, dat onze Lien tegen een jongen is aangelopen, die de HERE vreest.

Ze wisten dan ook wel, dat dat eigenlijk geen zaak van „elkaar treffen” of „tegen elkaar aanlopen” was, maar van Gods leiding in het leven van hun kinderen. Maar zó „vroom” waren ze nu ook weer niet, dat ze álles in bijbelse woorden uitdrukten. Maar bijbelse woorden als „de HERE vrezen” en „godvrezend” werden toch toen nog heel gewoon gebruikt.

En hoe drukken wij ons uit?

We zijn al blij, als we ’t ongeveer zó kunnen zeggen

Jan heeft gelukkig een meisje van de kerk, of wat vager: een meisje, dat „eraan doet”. Of: Lien heeft een christelijke jon-

**DOOR
C. P. PLOOY
EDE**

gen, en daar zijn we blij mee, al komt hij ook uit en andere kerk, – maar je kunt ook niet alles hebben.

Het is ook ú natuurlijk wel opgevallen, dat tegenwoordig zo weinig meer van de vreze des HEREN gesproken wordt. Maar hebt u u wel eens afgevraagd, hoe dat komt?

Zou het ook kunnen zijn, omdat in onze tijd grote woorden veelszins vermeden worden, althans als het gaat over ons geloofsleven, – tot in de kerk en in de prediking toe?

We zijn bang geworden voor vrome cliché’s, we durven de grote woorden niet meer aan, en daardoor dreigt onze geloofstaal te vervlakken. We mijden zozeer de grote woorden van de Bijbel, dat we ons nog slechts uitdrukken in de taal van de kinderbijbel. Tot in ons geestelijk lied toe: we zingen meer van Jezus, dan over God. En de verbondsnaam van onze God, JAHWE, HERE, – met allemaal hoofdletters! –, past al helemaal niet meer in ons spreken en bidden en zingen in kleine letters.

Heeft de vreze des HEREN, – verkeerd verstaan! –, ons misschien de stuipen op het lijf gejaagd? Alsof de Bijbel daar zo iets mee bedoelt als: angst voor God!

Kinderen kunnen een tijd hebben, dat ze bang worden voor God en daarom horen ze liever van de lieve Jezus, zingen ze van Hem en bidden ze tot Hem.

Maar als we volwassen geworden zijn, moeten we toch weten, dat die lieve Jezus ook hevig toornen kan, denkt u maar aan wat de Bijbel zegt over „de toorn van het Lam” (Openb. 6 : 16).

En van die grote en geweldige God zegt dezelfde Johannes, die moest schrijven over de toorn van het Lam, met zo grote nadruk: God is liefde (1 Joh. 4 : 8).

Zonder dat we ’t weten hebben we eigenlijk een oude dwaling in ons denken over God en over Jezus toegelaten: de dwaling van het gnosticisme. Johannes bespeurde daar al de eerste sporen van in zijn tijd en de oud-christelijke kerk heeft deze dwaling duidelijk afgewezen.

Dat gnosticisme komt eigenlijk uit bij een twee-goden-leer: de God van het Oude Testament en de God van het Nieuwe Testament. De God van Israël en de God van de christelijke kerk.

Daar is dan God, die machtig is en streng in zijn oordelen, God, voor wie je bang moet zijn, zoals de kinderen Israëls stonden te beven aan de voet van de Sinaï, toen God zich daar zo geweldig openbaarde!

Maar gelukkig is er ook de God van het Nieuwe Testament, die liefde heet en zijn Zoon voor ons overgaf tot ons behoud.

Het lijkt wel of de éne God uit is op onze ondergang en die andere God op onze verlossing. En dan weten wij wel welke God wij liever hebben!

In deze visie op God en de Bijbel wordt het Oude Testament dan dat moeilijke boek van die moeilijke God, die zijn volk oorlogen laat voeren en allerlei wreedheden laat uitvoeren. Het wordt het boek, dat vooral onze jongeren soms mateloos kan irriteren, maar, – laten we eerlijk zijn –, ook onszelf vaak met onoplosbare vragen laat zitten.

Daarom grijpen we maar liever naar het Nieuwe Testament, naar het Evangelie van de Heer Jezus en naar de brieven van de

apostelen. Die kunnen het ook wel eens pittig zeggen, maar het ademt voor ons gevoel toch een andere sfeer dan die van het Oude Testament.

Ik zei al: er zit meer van die oude gnostiek bij ons dan we wel denken, en dat is niet iets van vandaag of gisteren.

Ik denk nu aan de tijd tussen de twee wereldoorlogen, toen onze ouders en grootouders doodgemoedereerd ter kerke togen met een kerkboek, dat behalve psalmen, enkele gezangen en vele formulieren alleen maar het Nieuwe Testament bevatte. Toen onze oudste zoon de lagere school verliet werd hem een Nieuwe Testament uitgereikt. Dat wil zeggen: een vierde deel van de Bijbel! Drie vierde deel was eraf gescheurd.

Men had in die twintiger en dertiger jaren niet door, dat men zèlf de weg bereidde voor het antisemitistisch Nazidom! De valse profeten van dat Nazidom noemde immers het Oude Testament het boek van de verachte Joden en het Nieuwe Testament het boek van „der liebe Herr Jesus”.

Maar wat vergaten ze? Dat deze liebe Herr Jesus zelf ook een Jood was en geen andere Bijbel kende en gebruikte dan het Oude Testament.

Wat wordt de gemeente van Christus toch door alle tijden heen heen en weer geslingerd door onderling tegenstrijdige dwalingen!

Want terwijl de gnostiek nog werkelijk niet dood is in de kerk, worden we al weer belaagd door de grote tegenhanger van de gnostiek: het judaïsme, waar Paulus het zo mee te stellen heeft gehad.

Wie helpt helpen?

Met vreugde kunnen wij u meedelen dat dankzij uw steun de drie bovenetages van het pand Kromme Nieuwe Gracht 90 in Utrecht bijna geheel zijn ingericht. Nu rest ons nog de benedenverdieping geschikt te maken voor het ontvangen van studenten en andere belangstellenden. De volgende werkzaamheden dienen nog te gebeuren: schade aan plafond herstellen (ontstaan door het aanbrengen van nieuwe electriciteitsleidingen), wanden stucadoeren en afwerken, aanbrengen van een keukenblok met kastjes, c.v.-ketel verplaatsen naar de kelder etc. Voor de inrichting als zodanig hebben wij nog allerlei attributen nodig welke normaliter noodzakelijk zijn voor een huishouding. Bijv. gordijnen, vloerbedekking, lampen, pannen voor circa 30 personen etc. Indien u op vrijwillige basis enige hand- en spandiensten wilt verrichten of enige goederen voor genoemd doel beschikbaar wilt stellen dan verzoeken wij u vriendelijk contact met ons op te nemen.

Voor hen die onze actie financieel willen ondersteunen vermelden wij hierbij ons bankrekeningnr. 69.22.04.997 t.n.v. de Ned. Middenstandsbank Aktie l’Abri pand Utrecht. Het gironr. van de bank is 8345 86.

Voor inlichtingen en overleg: H. Blaauw, Wezep, tel. 05207-4511; G. H. Anneveldt-Scholten, Schoonloo (Dr.) tel. 05925-311.

Toespraak

op de Vrouwencontactdag-1984
te Ede.

Wilden de gnostieken wel van het Oude Testament af, de jудаїsten, jodenchristenen, – hoe wel niet allen, er waren ook jodenchristenen, die echt geen jудаїsten waren, zoals Paulus zelf –, de jудаїsten konden maar niet verder komen dan het Oude Testament.

In onze tijd is er hier en daar een Israëlcultus aan de gang, compleet met leerhuizen, waar wij maar veel van Israël moeten leren en overnemen, maar zij weinig van ons. Men drijft het hier en daar zó ver, dat men zelfs sporen van antisemitisme in het Nieuwe Testament wil aantreffen.

Zijn we nu niet wat al te ver afgedwaald van ons onderwerp: leven in de vreze des HEREN? Toch niet, want ik probeer er met u achter te komen, waarom in onze tijd zo weinig meer gesproken wordt over de vreze des HEREN, ja erger, zo weinig meer gevonden wordt dan leven in de vreze des HEREN.

Ik denk nu aan een boek, dat in twee jaren tijds vijf drukken beleefde en zijn lezers bij duizenden verslaat, vooral in kerkelijke kring. Het boek van de Amerikaanse rabbijn Harold Kushner: „Als 't kwaad goede mensen treft”.

De auteur schrijft over dit moeilijke vraagstuk vanuit eigen bittere gezinservaring: het verlies van zijn zoontje Aäron door een ongeneeslijke ziekte.

Wie zal ontkennen, dat een mens, en juist ook een gelovige, dan in de draaikolk terecht komt van vragen, die blijven kwellen, waar we geen antwoord op krijgen.

De grote vraag wordt dan: wat heeft God hiermee van doen? Steeds meer blijkt, dat vele christenen geen vrede en troost meer kunnen vinden in de belijdenis van onze Catechismus, dat alle dingen, ook de kwade dingen, uit Gods Vaderhand ons toekomen.

Zo hard en wreed kan God niet zijn. God is toch liefde!

Men meent dan, dat we kiezen moeten tussen de almacht van God en de liefde van God. Zijn almacht stelt maar al te vaak te leuren, maar zijn liefde nooit. Om Gods liefde te kunnen vasthouden moeten we zijn almacht maar doorstrepn. Want Hij was toch duidelijk niet bij machte de kleine Aäron in het leven te houden.

We houden dan óver een liefdevolle God, die zó niet kan toornen en kwellen en straffen, dat Hij ons een lief kind afneemt. Zo is God niet en zo doet Hij niet. Met Gods almacht blijkt het niet veel gedaan. Ook Hij kan niet

op tegen alles wat de Boze en het boze in ons leven aanricht. God kan al niet veel anders doen, dan met ons medelijden.

Dit godsbeeld van de moderne theologie vinden we ook in het boek van Kushner. En dat is het gevaarlijke in dit veelal zo sympathieke boek. We vinden in dit godsbeeld van onze tijd veel terug van de gnostiek. Het is een oude dwaling in nieuw gewaad.

God van zijn almacht beroofd! God, die niet meer doen kan als een almachtig God wat Hij als een getrouw Vader voor ons

doen wil! (Antw. 26 Heid. Cat.) Men heeft de top afgeslagen van de berg des HEREN, om die voor ons beklimbaar te maken. God wordt pasklaar gemaakt voor onze wensen en gedachten, want we willen geen God, die ons laat zitten met vragen-zonder-antwoord. Zo wordt de berg des HEREN beklimbaar gemaakt, door Gods almacht eraf te halen, in plaats van met een leven in de vreze des HEREN, waar Psalm 15 van getuigt.

(wordt vervolgd)

Weerbaar altijd

De vijand

Ik weet niet of u het aan me kunt zien, maar ik heb het warm. De vlammen slaan me uit. Ik weet ook wel hoe dat komt: door de vurige kolen, die u op mijn hoofd gedeponneerd hebt. U hebt mij als chr. geref. predikant uitgenodigd hier te spreken. Maar de chr. geref. gedragen zich niet al te vriendelijk tegen de ned. geref., vind ik. We stellen zoveel eisen, we zijn soms zo afwerend. En toch vroeg u mij hier te komen vandaag. Daar heb ik het warm van.

Men moest bij ons eens wat meer in de brief aan de Efezieërs lezen. Want daarin staat dat God scheidingsmuren afbreekt. Daarin staat dat God Zijn volk tot eenheid brengt: één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen.

Hoe komt het nu dat er toch weer muren opgetrokken worden of, in ieder geval, in stand gehouden? Hoe komt het dat het met de eenheid van Gods kinderen toch zo moeizaam gaat?

Daar moeten we geen mensen op aanzien. Want 'wij hebben niet te worstelen tegen bloed en vlees, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de boze geesten in de hemelse gewesten'. Er zijn gevaarlijke tegenstanders, die God in Zijn plannen en bedoelingen willen dwarsbomen. Aan de opeenstapeling van woorden, waarmee deze tegenstanders worden aangeduid, is al merkbaar dat we ze niet moeten overschatten. We hebben te doen met een gigantische wereldmacht, die er alleen maar op uit is kapot te maken, te verhinderen, omlaag te halen. Er is sprake van boze geesten en van duisternis. Een geweldige legermacht zwermt uit over de aarde om Gods werk te verwoesten. Ze gaan daarbij listig te werk. Er wordt gesproken van de verleidingen van de duivel. Deze boze geesten, deze duistere figuren zijn onzichtbaar. Ze opereren vanuit de hemelse gewesten, dat is de onzichtbare wereld. We zijn omringd door machten, die alle vreugde in de

DOOR M. DE BOER VEENENDAAL

gemeente willen bederven, die de jongeren afkerig willen maken van het geloof en die ons tot vruchteloosheid willen brengen, zodat er niets van ons uitgaat.

De weerstand

Hoe denken wij het tegen deze machten op te kunnen nemen? Dat is onmogelijk. Wij zijn totaal niet berekend op zo'n overmacht. In de afgelopen week hield een oud-strijdersorganisatie een herdenking bij het monument op de Grebbeberg. Bij die gelegenheid haalde het oud-2e Kamerlid Schakel in een toespraak herinneringen op aan de meidagen van 1940, die hij als militair meemaakte. Onze wapenrusting was volstrekt onvoldoende, zei hij. Daarom waren we niet weerbaar. Hij citeerde een zin uit één van de boeken van dr L. de Jong: De strijd van mei 1940 was al verloren in de twintiger en dertiger jaren. U begrijpt de bedoeling van deze zin. Om-

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

dat er in de voorafgaande jaren veel te weinig zorg en aandacht was geweest voor de verdediging van ons land, moesten we de strijd in mei 1940 wel verliezen. Wij hebben een geestelijke strijd te voeren. Hoe is het mogelijk daarin niet het onderspit te delven? Als we voldoende weerbaar zijn en bewapend.

Daarom: Weest krachtig in de Here en in de sterkte Zijner macht. De Here Jezus was opgewassen tegen de boze. Hij weerstond alle verzoeken. Jezus overwon satans macht. En nu stelt Hij ons Zijn macht ter beschikking. Hij wil zelf als muur rondom ons zijn. Daartoe dienen we ons wel bewust in Zijn tegenwoordigheid te begeven. We moeten ons in Zijn hoede stellen. Wees krachtig in de Here. Buiten Hem is het onveilig. Niet voor niets staat in Ef. 6 : 18 een dringende oproep tot gebed. Biddend begeven we ons in de hoede van Christus.

Tweemaal wordt gesproken van 'standhouden' (vs. 11 en 13). Dat is dus mogelijk. Biedt weerstand tegen de duivel en hij zal van u vlieden, zegt Jacobus. Biedt weerstand: dat is: Ga er niet vandoor, stel je tegen de boze op. Durf de confrontatie aan. Dat kan als we gekleed zijn in de wapenrusting Gods.

In gevechtstenuue

God Zelf wordt ons in de Bijbel soms voorgesteld als een veldheer, een krijgsman. Hij draagt een harnas.

„Hij bekleedde zich met gerechtigheid als met een pantser en de helm des heils was op Zijn hoofd”, zo staat in Jes. 59 : 17. Wat God zelf aanheeft bij Zijn strijd tegen het kwaad, geeft Hij aan ons: de wapenrusting Gods. Die alleen biedt afdoende bescherming. Elk van de 6 delen ervan hebben we nodig. Allereerst de gordel der waarheid.

Als je vroeger een gordel omdeed, betekende dat dat je op

weg wilde gaan. 'Waarheid' moeten we hier verstaan als trouw, beslistheid. Je maakt aan alle onzekerheid een eind. Je doet een keus. „Gordt u aan, gordt u moedig tot de strijd”.

Dan het pantser der gerechtigheid.

'Gerechtigheid' is in de Bijbel dat iemand doet wat je van hem verwachten mag. Daarom wordt vaak gesproken van Gods gerechtigheid. Hier heeft het betrekking op datgene, wat van ons verwacht mag worden. We mogen niet heulen met de vijand, niet lonken naar de zonde. Achter het pantser is het hart. We hebben ons hart op de rechte plaats als het klopt voor de gerechtigheid, een leven naar Gods wil.

We staan stevig in onze schoenen als we onze vastheid vinden in het evangelie des vredes. Daarmee kunnen we uit de voeten. Dat is ook de bedoeling. Dit evangelie wil ons bereid vinden het voortgang te doen vinden.

En neemt het schild des geloofs aan.

De boze bestookt ons met zijn pijlen om ons te ontmoedigen. Maar die wens wij af door ons vertrouwen op Gods beloften. In dat geloof zijn we in staat stand te houden.

En we verliezen ons hoofd niet omdat dat bedekt is met de helm des heils. We rekenen op de eindoverwinning. „De vijand rukt vast aan. Met opgestoken vaan. Hij zal... als kaf verdwijnen!!”.

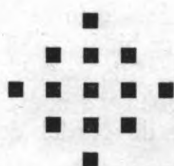
Met het zwaard des Geestes, het Woord van God, bestreed Jezus zelf ook steeds de duivel. „Er staat geschreven...”. Dat is ons wapen.

Voorwaarts

„het leven is geen vrede alhier”. In een oude psalm wordt terecht gezongen van „het strijdperk van dit leven”. Een leger, waarin onderling verdeeldheid is, verzwakt zichzelf.

Nu in onze tijd de hevigheid van de strijd toeneemt en weerstand meer dan ooit nodig is, moeten we ons aaneensluiten, juist ook als Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerk. We dienen in hetzelfde leger onder dezelfde leiding. Jezus Christus is onze overste leidsmans en voleinder van het geloof. Hij voert ons naar de eindoverwinning.

Daarom: Voorwaarts, christenstrijders...!

Waar bleef Jeremia?

Volgens een christelijke overlevering zou de profeet Jeremia, na zijn gedwongen emigratie naar Egypte, aldaar door de rebellen van zijn volk zijn gestenigd. Aldus dr G. Ch. Aalders in Kok's Chr. Encyclopaedie. Dat zou dan een triest einde zijn voor een grote profeet, wiens mond door God was aangeraakt om voor volken en koninkrijken op te treden¹⁾, die de ondergang van het Tweestammenrijk zo herhaaldelijk en moedig had aangekondigd²⁾, die zelf de wegvoering naar Babel had mogen ontgaan³⁾, die dringend tegen de rebellie had gewaarschuwd⁴⁾, maar die eindelijk door de rebellen was meegesleept naar Egypte⁵⁾, ja zelfs daar nog keer op keer het woord des Heeren doorgaf⁶⁾.

Indien Jeremia werkelijk door de moordenaars van de landvoogd Gedalja ter dood zou zijn gebracht, zoals de legende zegt, blijven diverse vraagtekens open staan. De Heere had immers aan Jeremia, bij zijn roeping, beloofd: „Ik ben met u, om u te bevrijden”⁸⁾. Zou dat niet meer opgaan, toen Gods volk hopeloos in Babylonische ballingschap en het restant in paniek in Egypte belandde?

Bovendien had de Heere aan Jeremia beloofd: dat deze niet alleen behoefde te verdelen en te verwoesten, uit te rukken en af te breken – maar evenzeer zou mogen bouwen en planten⁷⁾. Kan een leven met zulk een hoge opdracht geruisloos ondergaan op het dieptepunt van afbraak, juist voor de opbouw kon beginnen?

En dan liep er nog een belofte. Toen Baruch, Jeremia's schrijver, moedeloos was geworden onder de onheilspredietieën die hij te boek stelde, had de Heere – nog wel door de mond van Jeremia – hem beloofd: „Ik geef u uw leven ten buit, in alle plaatsen waar ge zult heengaan”⁹⁾. Zou deze bemoedigende belofte niet voor Baruch's patroon hebben gegolden? Natuurlijk wel; want deze belofte was van de aanvang af aan Jeremia gegeven: zijn leven zou zeker zijn.

De oude christelijke legende van dr Aalders is dus allerminst bevredigend, voor wie de Bijbel kennen en Gods beloften serieus nemen. We zouden ons zelfs kunnen voorstellen dat voor Jeremia – internationale figuur – die voor volken en koninkrijken moest spreken⁷⁾ – nog een belangrijke opdracht zou hebben klaar gelegen. Want zijn vluchtige ontmoeting met Nebuzaradan, de generaal van koning Nebucadnezar, was nog geen vervulling van de boodschap: dat Jeremia voor koninkrijken moest optreden. En het contact met Egypte – dat land, dat al door Nebucadnezar

werd korte tijd later door rebellen gedood. Weliswaar is na 37 jaar aan Jojachin, koning in ballingschap, gratie verleend – maar van zonen, die later op Davids troon kwamen, zegt de Bijbel niets; integendeel: Juda bleef een wingewest van vijanden.

Maar let nu op de naar Egypte vertrokken emigranten. Onder de gedwongen weggevoerden bevonden zich, behalve Jeremia en Baruch, ook de dochters van de koning¹⁴⁾, de prinsessen also. Die prinsessen vindt u nogmaals vermeld¹⁵⁾, opdat met twee of drie getuigen alle woord vast sta.

Waarom werden die dochters des konings herhaaldelijk genoemd, wanneer daar voor haar geen toekomst zou zijn geweest? Zou het koningshuis van David niet door de vrouwelijke lijn kunnen voortbestaan? Waren daar zelfs geen aanwijzingen voor?¹⁶⁾

Die prinsesjes waren – koning Zedekia was 32 jaar toen hij gevangen genomen werd – ongetwijfeld nog kleine meisjes. Ze zouden aan elke aandacht zijn ontsnapt, als de profeet niet het oog op haar hield. En ook al gaf Jeremia goede aandacht aan die meisjes – draagsters als ze waren van Gods onberouwelijke beloften¹⁷⁾ – ze zouden in het oorlogsgeweld van Egypte zijn ondergegaan, wanneer Gods oordeel door Nebucadnezar zou worden voltrokken.

Maar vóór dat oordeel toesloeg, moet er iets wonderlijks zijn gebeurd. *Jeremia met Baruch en de prinsesjes moeten uit Egypte zijn ontkomen!*

DOOR D. W. L. MILO DALMALLY

was verslagen en waar de voortvluchtige rebellen spoedig zouden worden opgehaald – evenmin.

Maar er bestaat een andere lezing. Minder bekend onder ons, maar een die gebaseerd is op diverse oude handschriften; een lezing die bovendien recht doet aan wat Jeremia voorzegt was: dat hij voor volken en koninkrijken zou optreden en dat hij, ná alle afbraak, ook aan opbouw zou toekomen!

Voordat wij aan dit verhaal beginnen wijzen we op enkele plaatsen in de Bijbel, die aan Jeremia's verdere levensvervulling bijzondere achtergrond verlenen.

Toen Nebucadnezar Jerusalem veroverde vluchtte koning Zedekia 's nachts de stad uit. Hoe? Zoals u weet had Jerusalem een permanente watervoorziening door de waterleiding van Hizkia¹⁰⁾, die vooral bij belegering van grote waarde was. Weliswaar „vloeden de wateren van Siloa zachtken”¹¹⁾, maar elke druppel telde mee. Welnu, die tunnel bracht het water deels naar het publieke bad Siloam, deels in de koninklijke tuinen. Wanneer dus Zedekia via de paleistuin buiten de stadsmuur wist te komen¹²⁾, moet hij weinig koninklijk door deze tunnel zijn gekropen. Zo kwam hij Noord-Oostelijk van Jerusalem ongezien in een vallei en kon in de richting van Jericho ontsnappen. Het was de ondergang van een dynastie, want hij werd achtervolgd, gevangen genomen, zijn zonen werden (allemaal!) voor zijn ogen gedood, hijzelf verblind en naar Babel gebracht¹³⁾ en zijn plaatsvervanger Gedalja

Weliswaar was een volkomen ondergang in Egypte voorzegt¹⁸⁾ – maar twee maal is een uitzondering op deze ondergang geschonken: „niemand zou ontkomen of ontsnappen – behalve enkele vluchtelingen”; en „weinig in getal zouden uit Egypte naar Juda terugkeren”¹⁹⁾. Wie het leest die merke daar op; wat twee maal beloofd is staat vast.

De Ierse lezing nu luidt: dat inderdaad weinigen in getal, enkele vluchtelingen, uit Egypte ontkomen zijn. Dat zijn dan met name Jeremia, Baruch en de dochters des konings. Ze zijn via Judea en Kreta, door Spanje naar Ierland ontkomen.

In de oude kronieken van Ierland, geschreven in het Phoenicisch en pas in 1822 door dr R. O'Connor in het Engels vertaald, komt een profeet van grootse allure opduiken, die voor Ierland

– later ook voor Schotland en Engeland – van de grootste betekenis is geweest.

Deze profeet werd door Heremon, een Iers kroonprins, „mijn vader” genoemd. Zijn rol voor Ierland was zo belangrijk, dat de profeet herhaaldelijk door oude schrijvers met de koning werd verward. Hij was niet van Iers ras, kwam van elders – naar men zei van Egypte. Hij bracht, behalve een schrijver van koninklijke bloede, een Oosterse prinses mee – naar men zei een dochter van de Egyptische koning; *koning Miletus is met haar gehuwd*. Deze prinses plantte – als zij inderdaad een nazaat van David was – het eeuwige koningschap van David over naar Ierland en zo verder naar het Britse vorstenhuis.²⁰⁾

In het gerechtshof van Dublin komen twee beeltenissen voor van mannen, die voor de Ierse wetgeving van onschatbare betekenis zijn geweest. De eerste persoon is ontegenzeggelijk Mozes, in de andere is Jeremia herkend. Na 2500 jaar is hij nog niet vergeten. Nog staat hij bekend als een uitstekend wetgever, die een gezonde rechtsbasis aan het Ierse volk schonk. Hij had – zeggen de kronieken – een bijzondere kracht, sprak als een koning, werd algemeen geacht, was een profeet (zoon der profeten), en „alle ogen glansden als ze naar hem zagen, alle oren dronken het geluid van zijn woorden in”.

W. Milner

Zijn naam was in het Keltisch Collawyn, welke naam is samengesteld uit twee Hebreeuwse woorden: Cól en Awn, dat is „langdurig lijden”. Hij werd aangeduid met de titel van Ollam Fodhla, dat is Grote Profeet, vader der profeten. Ollam (Hebr.) moet betekenen „bezitter van verborgen kennis”; Fola is het Hebreeuws voor „wonderlijk”, en het Keltisch voor „onthuller”. Vanwege de Hebreeuwse titel en namen moet hij een Hebreër zijn geweest. Welnu, Gods volk kende op dat ogenblik maar één grote profeet. Zijn naam was Jeremia. Want hij verscheen in Ierland ten naaste bij in het jaar

586 voor Christus – toen Jerusaleem ingenomen en Jeremia naar Egypte was gebracht!

—o—

Dicht bij de Ierse Oostkust ligt de heuvel Tara, een religieus belangrijke plaats. Een der oudste Ierse gebeden noemt de heuvel Tara reeds. Op deze heuvel, zeggen de Ierse kronieken, heeft het volk op voorstel van de Grote Profeet zijn wetgeving gewijzigd. De profeet sprak de door de koning samengeroepen volksvergadering als volgt toe:

„Het is u bekend, dat de priesters beweren negen wetten van Baäl te hebben ontvangen. Hun fundament is misleiding, hun bouwwerk bestaat uit bedrog, gesteund enerzijds door vrees, anderzijds door onwetendheid.”

„Maar hoe zou het zijn, wanneer we slechts vijf wetten uit de oudheid behielden als de hoofdsom van Ierlands wetgeving; en dan niet zogenaamd van Baäl ontvangen, zoals de priesters beweren, maar door ons algemeen en in vrijheid aanvaard? Deze wetten:

„Laat niemand zijn naaste doodslaan; laat niemand het eigendom of de rechten van zijn naaste stelen; laat geen mond uitspreken wat de geest beseft onwaar te zijn; laat de mens barmhartig zijn en net zo handelen als hijzelf behandeld wil worden”.

En na enkele praktische opmerkingen voegde de Grote Profeet daar deze woorden aan toe:

„Zonen van Ierland, eer en gehoorzaam uw vader, geef liefde, onderdanigheid en tere zorg, al de dagen uws levens, aan de moeder die u droeg”.

Voordat de vergadering uiteenging werden deze geboden herlezen en door allen aanvaard. Ze vormden duizend jaar de basis van het Ierse recht en kloppen met de woorden van Gods verbond. En de heuvel, die voorheen Crofinn heette, is nadien Tara genoemd, welk woord van Tōra, wetgeving, is afgeleid. De Grote Profeet stichtte met hulp van de Ierse koning een Profetenschool, die centrum van onderwijs en rechtspraak is geworden. De zonen der profeten

„aten van des konings tafel iedere dag”, zeggen de kronieken. En toen de school werd geopend nodigde de Profeet de koning uit, binnen te gaan. Maar de koning antwoordde: „nee, dat gaaf niet; laat de Profeet voorgaan. Voor een discipel bestaat er geen groter man dan zijn leermeester”.

Zo heeft deze profeet mogen bouwen en planten, hetgeen Jeremia was toegezegd – weliswaar in den vreemde, maar bij een verwante volksstam. En het Britse koningswapen draagt nog steeds de leeuw van Juda en de harp van David. Beide in tweevoud.

¹⁾ Jer. 1: 9, 10 — ²⁾ id. 4: 7 — ³⁾ id. 40: 1-6 — ⁴⁾ id. 38: 17; 42: 10 e.a. — ⁵⁾ id. 43: 6 — ⁶⁾ Jer. 43: 8; 44: 12 e.a. — ⁷⁾ Jer. 1: 10 — ⁸⁾ id. 1: 8 — ⁹⁾ id. 45: 5 — ¹⁰⁾ 2 Kon. 18: 17; 20: 20 — ¹¹⁾ Jes. 8: 6 — ¹²⁾ Jer. 39: 4 — ¹³⁾ id. 39: 6, 7 — ¹⁴⁾ 41: 10 — ¹⁵⁾ 43: 6 — ¹⁶⁾ Ez. 17, biz.: 22 — ¹⁷⁾ Psalm 89: 29, 30; Jer. 33: 17 e.a. — ¹⁸⁾ Jer. 42: 16 — ¹⁹⁾ Jer. 44: 14 en 28 — ²⁰⁾ Genealogen verklaren, dat het Britse koningshuis ongetwijfeld van David afstamt. Litteratuur: de Bijbel — W. Milner „The Royal House of Britain” — „Chronicles of Eri” — „Annals of Clonmacnoise” e.a.

Als de structuren niet deugen

DOOR
P. J. VAN KAMPEN
ZEIST

Blijdschap was er, algemene blijdschap over een volkomen, naar een meer ruime denkwijze ingericht herstel van het kerkwezen, voornamelijk bij de hervormden ... Blijmoedig begon bij het ganse volk, de godsdienst te herleven, die onder alles wel niet bezweken maar zeer verflauwd was. Een vorst op de troon, geliefd bij het volk, bracht aan de godsdienstige stemming alle veerkracht toe. Gewisselijk waren in dezen de beweegredenen van de vorst geen andere dan teneinde de goddelijke leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, een onbelemmerde ingang bij allen vinden, zedelijkheid en deugd zich meer onder alle christenen verspreiden en in de burgerstaat algemeen zich vestigen mocht voorspoed, heil en geluk.

Ypeij en Dermout. *Geschiedenis van de Nederlandsch-Hervormde Kerk, IV.* (1827)

Maar nu legde Z.M. aan de Kerk een organisatie op, die met het wezen en karakter der Gereformeerde Kerk ten enenmale in strijd was.

Zich zelf het opperbestuur der Kerk toeëigenende, onttroonde koning Willem I daarmee de enige Koning der Kerk Jezus Christus.

Het was een daad van revolutie in de hoogste graad.

Rullmann. *De Afscheiding.*

Wat was het?

Een uit de hand gelopen dominees-ruzie. Een conservatieve reaktie tegen de invoering van nieuwe bestuursvormen. Een conflict tussen modernisme en orthodoxie. Het zijn slechts drie benaderingen van het zo complexe verschijnsel van de Afscheiding.

Alle drie vinden ze aanhangers; voor alle drie is ook wel iets te zeggen. Maar wat is nu het meest accuraat?

Het verschijnsel van de Afscheiding zal ons op een aantal punten wezenlijk duister blijven, als we niet kijken naar de kerk waaruit de Afscheidenen weggingen. De kerkenordening van

de Nederlands-Hervormde Kerk, oftewel het Reglement van 1816, heeft in zijn ontstaan, werkwijze en lotgevallen een groot deel van de ontwikkelingen binnen het vaderlandse Protestantisme (mede) vorm gegeven. Als je dat Reglement volgt – ook in zijn effect – dan wordt een aantal zaken in de vorige eeuw duidelijk(er).

Misschien is dit niet voor iedere lezer even interessante stof; mogelijk vindt u, waarde lezer, het zelfs saai en vervelend. Helaas dan! Het is namelijk wel belangrijk.

Een nieuwe Lente, een zeer nieuw geluid

Nauwelijks was Napoleon verslagen – de beslissende Slag bij Waterloo was een jaar tevoren gevoerd en Nederland had juist definitief haar eerste Oranjevorst – of er kwam een nieuwe kerkenorde. Koning Willem I, die je grote daadkracht niet ontzeggen kan, had zijn persoonlijk

Er wordt al bijna een jaar lang aan de Afscheiding en haar gevolgen aandacht geschonken.

„Opbouw” heeft, vergeleken met een groot deel van de kerkelijke pers, hierbij voorop gelopen.

Nu we echter het concrete moment van de Afscheiding gaan naderen – november 1834 – hopen we daarbij uitvoerig stil te staan. Niet zozeer met opiniërende artikelen, maar vooral ook met een weergave van „hoe het was” en „hoe het geworden is”. Aandacht voor wat toen gebeurde; tegelijk ook een poging „de lijnen naar vandaag toe door te trekken”.

ke gewicht in de schaal geworpen, toen het nodig werd geoordeeld dat de Restauratie, het herstel van de oude voor-napoleonische bestuursstructuren, ook de vaderlandse Kerk zou omvatten.

Op 7 januari 1816 aangekondigd, kreeg het Reglement op 1 april officieel zijn werking. Met verregaande consequenties, zoals we nog zullen zien. Een aantal kenmerken van dat Reglement op een rij gezet:

1. Het bestuur over de kerk, die voortaan de Nederlandse Hervormde Kerk zou heten, werd opgedragen aan de algemene synode, de provinciale synode, de classicale besturen en de kerkeraden.
2. De synode zou bestaan uit tien predikanten (één per provincie, met inbegrip van een Waalse predikant) en één (oud)ouderling. De vorst voegde een vaste secretaris en een vaste quaestor toe (resp. uit Den Haag en Amsterdam afkomstig). De koning benoemde ook twee secretarissen-politiek, overheidsambtenaren.
3. De eerste keer werden de synodeleden rechtstreeks door de koning benoemd; later zou de kroon dat op voordracht doen.
4. De classicale vergaderingen waren de enigen die de kerk rechtstreeks vertegenwoordigden. Ze zouden bestaan uit alle predikanten in een classis en een aantal ouderlingen. Ze zouden echter geen bestuursbevoegdheid hebben, maar één keer per jaar bijeenkomen en daarbij wat voordrachten uitvoeren en wat verslagen aanhoren.
5. Waar mogelijk zouden kerkeraden komen. „In alle ge-

meenten, waarin de stof daartoe niet geheel ontbreekt, zal een afzonderlijke kerkeraad zijn. „Deze zouden gekozen worden uit de „achtenswaardigste, kundigste en voornaamste leden der gemeente.” (art. 84)

6. Het presbyteriaanse-vertegenwoordigende systeem werd losgelaten. Zo zei artikel 5 onder andere: „De mindere kerkbesturen hebben het recht voorstellen in te zenden aan hogere... terwijl zij daarentegen verplicht zijn, aan de aanschrijvingen te voldoen der hogere collegiën...”

En artikel 6 zegt: „Een minder kerkbestuur menende, door de besluiten van een hoger, bezwaard te zijn, heeft het recht zich deswege bij nog hoger bestuur te beklagen, onder gehoorzaamzaamheid nochtans, van aan de ontvangen bevelen inmiddels te gehoorzamen”. Vooral dat laatste is interessant; ook moet het woord „bevelen” ons opvallen.

7. De hoogste gezagsdrager was de koning, die een minister voor Eredienst aanstelde om op de uitvoering van dit alles te letten.

8. Het ging de opstellers niet om de leer van de kerk, maar om een duidelijke bestuursstructuur.

De (in overheidsdienst staande) ontwerper van het Reglement Janssen, had „niet over de leer willen reppen”, maar dat zat hem niet glad. In het definitieve ontwerp kwam tenslotte ook te staan:

„De zorg voor de belangen, zo van het christendom in het algemeen als van de hervormde kerk in het bijzonder, de handhaving harer leer, de vermeerdering van godsdienstige kennis, de bevordering van christelijke zeden, de bewaring van orde en eendracht, en de aankweeking van liefde voor Koning en Vaderland, moeten steeds het hoofddoel zijn van allen die... met het kerkelijk bestuur belast zijn.” (art. 9)

De hervormde Prof. dr A. J. Rasker aan wiens voortreffelijke boek ik deze zaken ontleen (met hier alsook elders soms een wat gemoderniseerde spelling) concludeert: „Hierin nu zou de bron van alle kerkelijke moeilijkheden in de gehele negentiende eeuw gelegen zijn: de hervormde kerk had een formeel goed doordachte apparatuur gekregen, maar het ontbrak deze aan een duidelijke relatie met wat in art. 27-32 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis over het wezen en de orde van de kerk gezegd wordt, en

voor het functioneren van de belijdenis waren geen kerkordelijke voorzieningen getroffen.” (*De Nederlandse Hervormde Kerk sinds 1795*, p. 29).

Dat de gereformeerde dr J. C. Rullmann in zijn conclusies aanmerkelijk scherper is hebt u al in het cursieve citaat kunnen lezen!

Geen verzet?

Rullmann wijst ook op het uiterst ondemokratische van de hele gang van zaken. Naast een „grote voortvarendheid”, die „aan de Kerk zelfs geen tijd van beraad” overliet werden er, zegt hij, door de koning slechts „goedgezinden aangewezen” (aw., p. 49).

Uit de verschillende details rond het invoeren van het stuk leidt Rullmann duidelijke berekening en twijfelachtige motieven aan overheidskant af. Het is lang niet onmogelijk! Zeker is dat degenen die protest aantekenden een zéér hooghartig – en onterecht – antwoord van de hoge overheid ontvingen. We noteren hieronder wat zaken. Opvallend zijn:

- a. De behoedzaamheid „dat men door welgekozen maatregelen van tijd tot tijd, onmerkbaar tot stand kan brengen, wat men op eenmaal, of in het geheel niet, of niet zonder grote ontevredenheid daarstellen kan”. (Rullmann, a.w., p. 49 - cursivering van Rullmann?)
- b. De zeer korte tijd om te reageren: minder dan drie maanden.
- c. De niet-veranderde naam van kerkelijke bestuurslichamen. Ze hielden hun naam, maar verloren hun feitelijke belang; het beleid werd voortaan in Den Haag gemaakt.
- d. De behoedzaamheid waarmee men feitelijk tot 1825 wachtte met invoering, ook al kreeg het geheel op 1 april 1816 al „kracht van werking”. Rullmann merkt op „Het volk bespeurde in de eerste tijd weinig van verandering.” (49).
- e. De desondanks niet weinige protesten en bezwaarschriften. De openlijke geboden dat dit voorstel niet zou doorgaan. Rasker noemt bezwaarschriften uit niet minder dan zeven classes, waaronder een uitvoerig stuk uit Amsterdam.
- f. De hautaine reactie van commissaris-generaal Lepeelaar van Driel. Wat vindt u van suggesties als: de classes zijn geen instellingen van de apostelen, maar een toevallige vrucht van de omstandigheden der 17e eeuw? Op (terechte) suggesties dat de

leer en het functioneren van de belijdenis op geen enkele wijze tegen aanslagen verdedigd konden worden, als dit Reglement werd ingevoerd was het antwoord. „Het synode wordt thans niet geroepen om leerstellige geschillen te beslissen, maar om de Kerk te besturen.”

- g. Het advies – in 1814 al – van de Raad van State tegen overheidsbemoeienis in kerkelijke zaken. (Rasker 26).

- h. De uitbetaling van predikantstractementen die in dit Reglement werd vastgelegd. En dat was heel belangrijk. Zowel Rasker als Rullmann reppen van de achtergebleven bezoldiging in de Franse tijd. „In 1811 werd niets uitbetaald, in 1812 alleen drie achtste deel van wat hun over 1811 toekwam. Om in leven te blijven moesten ze hun bezittingen verkopen, sommigen vervielen, gelijk velen van hun gemeentelieden, letterlijk tot de bedelstaf.” (Rasker, 24). Uit Rullmanns uitvoeriger verhaal citeer ik: „De maaltijd was sober. Vlees kwam er niet op tafel. Zelfs geen stukje spek. Aan de boterham ontbrak de boter. Men was al blij, wanneer men droog brood at. Predikantskinderen bedelden langs de weg. Menig predikant ging naar het armbestuur om bedeling. En één stierf zelfs van honger”. (47)

Hoeveel predikanten moeten dit Reglement ondanks alle mogelijke kritiek hunnerzijds hebben *verwelkomd*? En kunnen we stenen naar hen gooien?

- i. De enige manier om zich effectief te kunnen verzetten was een weigering zich als classis etc. te laten afschaffen! Op 31 maart 1816 werden alle tot dan toe bestaande bestuurslichamen opgeheven.

Op één plaats, het Zeeuws-vlaamse Axel, heeft men dat geprobeerd. „Gevolg hiervan was dat het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland deze kerkeraadsliden afzette en door anderen verving.” (Rullmann, 51)

- j. Het felle protest van Ds Schotsman uit Den Haag, een predikant die voor de overheid geen onbekende was. Die heeft een aantal mis te verstane dingen gezegd; uiteindelijk hielp het echter niet.

- k. Het uithoudingsvermogen van 't Reglement. Dat is (behoudens kleine wijzigingen) in functie gebleven tot... 1950! Anderhalve eeuw lang

heeft men tegen deze Kerkenorde storm gelopen. Zoals men ook in Rome wel zegt „Wij denken hier in termen van eeuwen!”, bleken ook in de Hervormde Kerk „Gods molens langzaam te malen”.

Profetisch

Juist dit Reglement, met zijn sterke accent op bestuursvorm en zijn nagenoeg afwezige aandacht voor de relatie tussen belijdenistrouw en prediking zou het klimaat voor de Afscheiding (en dat bij uittrekkingen door de aanhang van Ds Ledeboer, of de Doleantie) vormen. Wijzigingen in het overheidsbeleid hadden rechtstreeks gevolg voor het ontstaan (en de naam) van groepen als de „Christelijke Afscheidenen”, de „Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis”, de „Christelijke Gereformeerde Kerk”. Maar ook voor uitspraken van gerechtshoven, de inkwartiering van militairen en andere strafmaatregelen, het beroepsrecht van gemeenten. Kortom voor een zeer groot deel van de 19e eeuwse kerkgeschiedenis.

Profetisch noemt Rullmann de „in de loop van der 19e eeuw volkomen vervulde voorspelling” van de classis Amsterdam, in haar bezwaarschrift tegen het

voorgenomen Reglement: „Indien de leraren (predikanten dus, PjvK) verplicht worden, zich te onderwerpen aan de verordeningen, welke ingevolge van het Reglement, zouden kunnen worden vastgesteld... zullen zij wellicht, naarmate zij door de gemeenten geacht worden het met meer of minder genoegen te doen, beschouwd en behandeld worden als meer of minder getrouwen... Lichtelijk zullen er twee partijen ontstaan, welke men, van andere kant, wederom als gehoorzamen of tegenstrevige onderdanen zal aanmerken. Aan deze partijen zullen zich de godsdienstige meningen verbinden, en men heeft grote verdeeldheid, zo geen scheuring, te vrezen.”

Ongeacht of men binnenkort als Hervormden en Gereformeerden „Samen op Weg” gaat of niet, anderhalve eeuw kerkelijke verdeeldheid is, zo niet concreet ontstaán, dan toch wel opgeroepen, door vooral één man: Koning Willem I. Anderhalve eeuw „kerkelijk veelstromenland” in de hand gewerkt door een al vele jaren „dode hand”.

Les één van dat alles: leer niet alleen van Karl Marx, maar óók van de eigen geschiedenis: Let op de structuren! Ze beheersen soms ons gedrag totaal.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Deventer-Langeslag

Het adres van ds A. M. van Leeuwen is sinds zijn intrede: Het Laar 259, 7414 BR Deventer, tel. 05700-44551.

Ned. Geref. Kerk van Marknesse

De kerkeraad heeft in combinatie met de Ned. Geref. Kerk van Zwartsluis beroepen ds W. Smouter te Dalfsen.

Ned. Geref. Kerk van Assen

De kerkeraad heeft begin september een beroep uitgebracht op ds W. Janse van Katwijk. Ds Janse heeft voor dit beroep bedankt.

Ned. Geref. Kerk van Katwijk e.o.

De scriba, M. v. Rijn, is verhuisd naar: Sirius 11, 2221 NC Katwijk Z.H. Secr. van de Zendingcommissie is: Mevr. N. de Ruiter-Mooten, De Krom 29, 2221 KK Katwijk Z.H. Penningmeesteresse der kerk is: Mevr. A. R. Snoek-Uythoven, Van Baerlestraat 19, 2221 HC Katwijk Z.H., gironr. ongewijzigd. Redactie Kerkblad: Mevr. J. P. van der Kouwe, J. Th. de Visserstraat 102, 2221 AX Katwijk Z.H.

Ned. Geref. Kerk van Nijmegen

Het adres van de scriba van de Ned. Geref. Kerk te Nijmegen is voortaan: P. de Putter, Kwakkenbergweg 310, 6523 MR Nijmegen. Tel. 080-225654.

Wij verzoeken nog eens weer alle in Nijmegen of omgeving verblijvende studenten en andere leden van de Ned. Geref. Kerk, hun adres op te geven bij de scriba of ook met dhr Meima, St. Annastraat 616b, Nijmegen, tel. 080-567564.

Ook al bent u niet gedurende de weekenden in Nijmegen, dan zullen we toch graag weten dat u hier in de omgeving verblijft, om zoveel mogelijk het contact met elkaar te onderhouden.

Ned. Geref. Kerk II te Zwolle

De kerkdiensten worden thans gehouden in de aula van het Carolus Clusius College aan de Veerallee, ingang Kamperweg. Aanvang 09.30 en 19.00 uur.

Scriba is geworden: I. van Keulen, Potmarge 20, 8032 LD Zwolle, tel. 038-535554.

Het adres van de diakonie is: W. H. Doorn, Reggelaan 70, 8033 AW Zwolle, tel. 538614.

Wijziging scribaat Vlaardingen

Het adres van het scribaat en de preekvoorziening van de Ned. Geref. Kerk van Vlaardingen is thans: C. A. Woensdregt, Prins Hendriklaan 35, 3135 ZA Vlaardingen, tel. 010-347224.

Wijkraad CGK/NGK Nieuwegein

Op zondag 7 oktober a.s. zullen D.V. in een gezamenlijke kerkdienst in Nieuwegein een Christelijke Gerformeerde en een Nederlands Gereformeerde kerk worden geïnstitueerd.

Deze dienst zal gehouden worden in de aula van het Oosterlicht-college, Kamperveste 1, Nieuwegein en zal om 10 uur aanvangen. Belangstellenden bij deze dienst zijn vanzelfsprekend van harte welkom.

De beide te instituëren gemeenten in Nieuwegein, hopen de samenwerking in kerkdiensten, catechese, bijbelkringen en andere gemeentelijke activiteiten zoals die op dit moment al bestaat, voort te zetten. Deze samenwerking startte in 1980 met gezamenlijke bijbelkringen en gezamenlijk evangelisatiewerk. Vanaf oktober 1982 wordt er in Nieuwegein ook samen gekerkt, zodat er een situatie is gegroeid, waarin praktisch sprake is van één gemeente, die ongeveer 250 leden telt.

Stichting emeritaatsvoorziening „S.E.V.”

De najaarsvergadering met de aangesloten kerken zal dit jaar worden gehouden op zaterdag, 24 november, in de Jeruzalemkerk te Utrecht, Troosterlaan 65. Aanvang 10.30 uur.

Evangelische Camping

„t BELOOFDE LAND”

biedt U een goedkoop feestdagen-arrangement van Pasen t/m Pinksteren.

Wij verhuren ook (toer)caravans. Vraag folder.

Bosweg 17 - 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03428-2942.

stichting

redt een kind

secretariaat: dr guépinlaan 23 - 4032 nh ommeren (gld.) - postgiro: 1599333
t.n.v. stichting redt een kind te hatterem - bank: a.b.n., doorn - rek.nr. 37.73.32.860

UITNODIGING

Katie McKinnon, die de leiding heeft over een babyhuis in Kenia, is van plan ons D.V. in oktober te bezoeken. Wij hebben hiertoe vier samenkomsten georganiseerd. Aan de hand van dia's zal Katie McKinnon vertellen over haar werk. Verder zullen Kees Rookmaaker, onze buitenlandse vertegenwoordiger, en Mevr. A. M. Rookmaaker, onze sekretarisse, in het kort iets vertellen over het werk van de Stichting Redt een Kind. resp. in Oeganda en India. Maar Katie zal het grootste deel van de avond vullen.

Wij nodigen u graag uit voor de volgende samenkomsten:

maandag 8 oktober a.s. te GOUDA, in de Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt), Lekkenburg 148. Aanvang: 20.00 uur.

dinsdag 9 oktober a.s. te GRONINGEN, in de Refajakerk, Galenuslaan 1. Aanvang: 20.00 uur.

woensdag 10 oktober a.s. te AMERSFOORT, in de Westerkerk, Dollardstraat 58. Aanvang: 20.15 uur. Let op verschil aanvangstijd!

donderdag 11 oktober a.s. te WEZEP, in de Ned. Geref. Kerk, Zuiderzeestraatweg 503. Aanvang: 20.00 uur.

Wij hopen velen van u op een van deze avonden te mogen ontmoeten.

Enige route-aanwijzingen:

Gouda. Vanaf de snelweg Rotterdam/Den Haag/Utrecht de afslag Gouda nemen. De kerk ligt in de wijk Bloemendaal, dicht bij het gelijknamige winkelcentrum.

Groningen. Vanaf de snelweg Assen-Groningen de afslag Groningen-Zuid nemen. Meteen linksaf onder viadukt door. Daarna: 1e weg rechts, 1e weg rechts, 1e weg links. De kerk staat aldaar op de hoek.

Amersfoort. Vanaf de snelweg Zwolle-Amersfoort vanuit de richting Zwolle 1e afslag Amersfoort nemen. Hier rechtsaf gaan. Steeds weg blijven volgen door Amersfoort. Na tunnel onder spoorweg 1e mogelijkheid linksaf. Daarna 4e weg rechts. Dit is de Lingestraat. De Dollardstraat is een van de zijstraten en de kerk staat op de hoek.

Bus: Lijn 1 naar Soesterkwartier, halte Lingestraat.

Wezep. Vanaf snelweg Amersfoort-Zwolle afslag Wezep nemen. Hier rechtsaf. Het is de tweede kerk aan de rechterkant, kort na bocht.

Keuze uit meer dan

1000

geboorte-
huwelijks- en
gelegenheids-
kaarten

Bij geboorte en huwelijk ontvangt u een felicitatiepakket.

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist
03404-22452 (sinds 1901)

Evangelische Alliantie

'Wanneer wordt úw licht gezien?'
(Luc. 11:33-36)

WAAROM ZOU U EA-DEELNEMER WORDEN?

1. omdat christenen elkaar lang genoeg niet ontmoet hebben;
2. om actief te worden in het ontmoeten van andere christenen;
3. om plaatselijk of regionaal ontmoetingsinitiatieven te ontplooiën;
4. om zicht te krijgen op de breedte van Gods Koninkrijk;
5. om gezamenlijk te getuigen van de hoop die in ons is tegenover niet christenen;
6. om van elkaar te leren, en elkaar aan te vullen;
7. om samen te bidden voor de noden van kerk en samenleving;
8. omdat de EA u niet kan missen.

WAAROM ZOU U IDEA LEZEN?

9. om op de hoogte te blijven van wat God in zijn Koninkrijk doet.

Informeer/geef u op bij de EA
Hoofdstraat 55
3971 KB DRIEBERGEN.
Telefoon: 03438-13693

(deelnemerschap f 25,— en
abonnement f 15,— per jaar)

WAAROM VERDIENT PSALTER 1980 (2e herz. dr.) VOLLE AANDACHT ?

Psalter '80 is onmiskenbaar van alle psalmberijmingen het nauwkeurigst

- a) in gebruik van de namen van God **wáár** en **zoals** in de H. Schrift.
- b) in aansluiting aan de tekstwoorden van de Bijbel.
- c) in aanpassing aan de melodieën.

Vergelijkt u zelf en vraag om gebruik van PSALTER '80 in kerk, school en daarbuiten!

Toezending volgt na storting van f 20,— + f 4,25 verzendkosten op girorekening 2970800 t.n.v. pennigm. St. ter verkr. van een Schriftgetr. psalmer., Lindenlaan 37, 1544 AS Zaandijk. Ook leverbaar via boekh.

Wie kan mij helpen aan (ongeschonden) exemplaren van het

INFORMATIEBOEKJE voor de Ned. Geref. Kerken van vóór 1980 en van 1981 en 1982 ?

Brieven met prijsopgaaf graag aan K. J. Bijsma, Rolderdiep 3, 8032 TL Zwolle

Gods goedheid is als morgendaauw:
elk nieuw geslacht ervaart zijn trouw
(Ps. 100 : 4)

Dankbaar en blij zijn wij met de geboorte van

MARIE GRIETJE Margriet

Kees de Hoop
Gerda de Hoop-de Boer
Bartjan Maurien

29 september 1984
Halsterenstraat 12
6844 HK Arnhem

Donderdag 11 oktober 1984 hoopt Ds. E. Zwarteveen, predikant van de Ned. Geref. Kerk van Kampen, te herdenken,

dat hij 25 jaar Dienaar des Woords is.

U wordt in de gelegenheid gesteld hem op die datum te feliciteren van 18.30-19.45 uur in het Kerkelijk Gebouw, Broederweg 32 te Kampen.

Ned. Geref. Kerk.

Jubileum Commissie p/a Broederweg 30 - 8261 GT Kampen
Tel. 05202-12865

Er is een professioneel positief christelijk familieblad dat zich bindt aan het onfeilbare Woord van God!

Terdege bevat rubrieken voor het hele gezin, heeft meer dan twintig rubrieken en zestig pagina's, waarvan vele in kleur. Onderwerpen: pastoraal bekeken, actueel, medisch allerlei, cultuur, ingezonden brieven, muziek, natuur, verhalen en strips, recepten, jeugdpagina's, handwerken, koninklijk huis, puzzels, etc. etc. Kortom: voor jong en oud!

Principeel van karakter en kleurrijk uitgevoerd! Verschijnt om de twee weken. Terdege wil een dam opwerpen tegen de verderfelijke invloed van o.a. roddelbladen. TERDEGE wil tegen de stroom en de tijdgeest ingaan. Wij willen met uw gezin buigen voor de normen van Gods Woord! Beslis nu en neem een abonnement.

ZES MAANDEN TERDEGE voor slechts f 43.25, twaalf maanden f 82.—
Al 20.000 abonnees gingen u in korte tijd voor.

Vul de bon in! Een postzegel is niet nodig en... kruis uw schitterend welkomstgeschenk aan.

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: .....

Woonplaats: .....
* doorstrepen wat niet van toepassing is.

Welkomstgeschenk: ☐ 2 tinnen maatbekers
☐ 2 zwaarverzilverde theelepeltjes, met afbeelding van koningin Wilhelmina en koningin Juliana

Terdege, Antwoordnummer 1039, 7300 VB Apeldoorn.